

Conjunctuurbericht

Centraal bureau voor de statistiek

Samengesteld door de hoofdafdeling Nationale rekeningen

Op 19 oktober kende de beurs van New York zijn 'zwarte maandag'. De beurs van Amsterdam gaf in de laatste twee weken van oktober een koersval van 20% ten opzichte van de eerste helft van deze maand te zien. In de eerste tien dagen van november zette de dalende tendens zich voort. De koers van de Amerikaanse dollar bereikte op 10 november een na-oorlogs dieptepunt (fl 1,86). Ook de renteontwikkeling was in de afgelopen weken opmerkelijk. Op 19 oktober werd de hoogste stand van het rendement op staatsobligaties van dit jaar tot nu toe gemeten (7,4%). Amper twee weken later was deze rente al weer met 1%-punt gedaald. Door de timelags van vrijwel alle in het Conjunctuurbericht opgenomen indicatoren kunnen deze recente ontwikkelingen en de effecten daarvan maar beperkt zichtbaar zijn.

Het volume van het Bruto Binnenlands Produkt is in het tweede kwartaal met 0,6% gestegen ten opzichte van het tweede kwartaal van 1986. Voor het eerste halfjaar kwam de economische groei daarmee op 1,4%. Het volume van de industriële produktie was in september, voor seizoeninvloeden gecorrigeerd, 2% kleiner dan in augustus. Vergeleken met de overeenkomstige maand van 1986 lag de industriële produktie in september van dit jaar nagenoeg op hetzelfde niveau; de nijverheidsproduktie (excl. bouwnijverheid) nam met 4% af. Het volume van de invoer van goederen was in september 10% groter dan in dezelfde maand van 1986; de uitvoer groeide met 3%. De binnenlandse consumptie door gezinnen nam in september met 1% toe. Het volume van de totale bruto investeringen in vaste activa was in het tweede kwartaal van dit jaar 4% groter dan een jaar eerder.

Dit blijkt uit gegevens die tot en met 13 november beschikbaar waren. In de focus wordt nader ingegaan op de ontwikkeling van de nationale economie in het eerste halfjaar 1987.

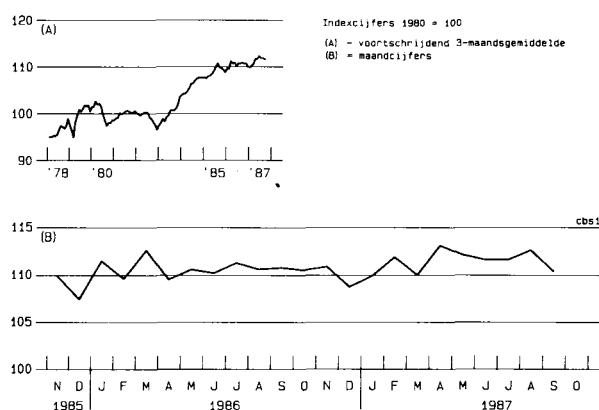
Productie

Het volume van de industriële produktie was in september, voor seizoeninvloeden gecorrigeerd, 2% kleiner dan in augustus. Mede als gevolg van de sterk teruggelopen produktie in de delfstoffenwinning (-12%) nam - ten opzichte van augustus - de bedrijvigheid in de nijverheid (exclusief de bouwnijverheid) in september met 4% af. Vergeleken met de overeenkomstige maand van 1986 lag de industriële produktie in september van dit jaar nagenoeg op hetzelfde niveau. Bij deze wijze van vergelijken nam de nijverheidsproduktie echter ook met 4% af. De produktie in de delfstoffenwinning daalde aanzienlijk (-24%). Over het gehele derde kwartaal genomen steeg de industriële produktie met 1% ten opzichte van de overeenkomstige periode van 1986. Binnen de industrie nam in het derde kwartaal de produktie in de chemische industrie en in de basismetaal het meest

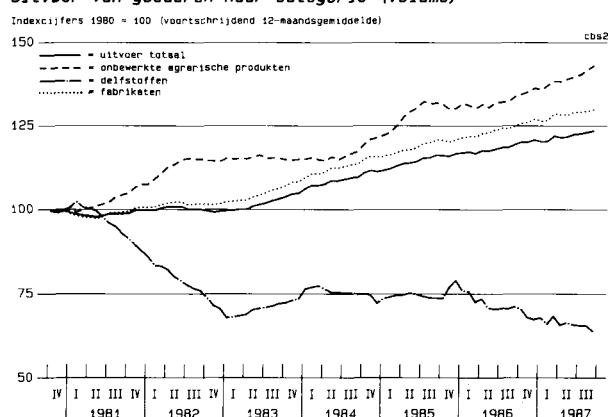
toe (8%). Ook in de papier- en grafische industrie en in de rubber- en kunststofverwerkende industrie en in mindere mate in de hout- en bouwmaterialen industrie werden positieve mutaties gemeten. In de voedings- en genotmiddelenindustrie en in de metaal (met uitzondering van de basismetaal) werden negatieve mutaties geregistreerd.

Volgens de kwartaalresultaten van de conjunctuurttest over september verwachtten de ondernemers in de industrie dat het aantal werknemers in hun bedrijfstak in het komende halfjaar met bijna 1% zal dalen. De afnemende van de personeelssterkte zal naar verwachting het grootst zijn in de investeringsgoederensector. Het indexcijfer van de orderpositie, dat een beeld beoogt te geven van de ontwikkeling van de orderportefeuille, daalde van 103 in augustus naar 102 in september (1984=100).

Productie industrie (volume - seizoengecorrigeerd)

Uitvoer van goederen naar categorie (volume)

Buitenlandse goederenhandel

Het volume van de invoer van goederen was in september 10% groter dan in dezelfde maand van 1986; de toename van de uitvoer (3%) was kleiner. De invoer steeg in het derde kwartaal ten opzichte van de overeenkomstige periode vorig jaar met 7%. Dit is een duidelijk hoger groeicijfer dan in het tweede kwartaal van dit jaar toen de invoer met 2% groeide. In het eerste kwartaal van 1987 werd eveneens een groei van 7% geregistreerd.

De uitvoer van goederen nam in het derde kwartaal met 3% toe. In het tweede kwartaal kwam de groei op 2% uit, terwijl in de eerste drie maanden van 1987 de export met 4% steeg.

De groeicijfers van de uitvoer (en invoer) vertonen op maandbasis een sterk fluctuerend verloop (zie tabel 1). Een beter beeld van de ontwikkeling wordt verkregen door deze gegevens over een langere periode te vergelijken. In grafiek 2 is hiertoe het voortschrijdend 12-maandsgemiddelde gegeven. Het laatste 12-maandsgemiddelde bereikte een niveau van 123 (1980=100). De uitvoer van goederen wordt ingedeeld naar bedrijfsklasse van herkomst. Veruit de grootste uitvoercategorie wordt gevormd door de fabrikaten. Het voortschrijdend gemiddelde van deze categorie (130) lag op een hoger niveau dan dat van de totale export. Binnen de fabrikaten hebben zich bij de verschillende groepen uiteenlopende ontwikkelingen voorgedaan. Hierbij lag het indexcijfer van de uitgevoerde chemische produkten in september het hoogst (145); die van de aardolieprodukten het laagst (111). Opvallend is de forse daling van het exportvolume van de delfstoffen. Vanaf het topniveau in februari 1981 tot september 1987 is het volume van de uitgevoerde delfstoffen met 36% gedaald. Het waarde aandeel van de delfstoffen in de totale uitvoer is dan ook aanzienlijk afgenomen.

Consumptie

Het volume van de binnenlandse consumptie door gezinnen was in september 1% groter dan in dezelfde maand van 1986. Een sterke daling werd gemeten bij de duurzame goederen (-4%). Binnen deze categorie liepen met name de aankopen van kleding en schoeisel terug, terwijl ook de afname van de verkopen van nieuwe personenauto's opmerkelijk was (-13%). Hierbij moet bedacht worden dat deze in september vorig jaar op een hoog niveau lagen, waarschijnlijk omdat auto-aankopen op grond van de BTW-verhoging per 1 oktober 1986 waren vervroegd.

Gemiddeld over het derde kwartaal nam de consumptie met 1% toe. De groeicijfers van de drie onderscheiden bestedingscategorieën waren nagenoeg gelijk.

Investeringen

Het volume van de totale bruto investeringen in vaste activa was in het tweede kwartaal van dit jaar 4% groter dan een jaar eerder. De bedrijfsinvesteringen namen met 4% toe, terwijl voor de investeringen door de overheid een geringere stijging werd gemeten (2%). Ook in het eerste kwartaal namen de overheidsinvesteringen toe (5%). In 1986 en 1985 daalden de investeringen door de overheid nog fors met -8% respectievelijk -9%.

Prijzen

Het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie is tussen midden september en midden oktober met 0,5% gestegen. Dit is het hoogste stijgingspercentage dat (bij deze wijze van vergelijken) het afgelopen jaar werd gemeten. Vergeleken met midden januari zijn de consumptieprijzen met 1,7% toegenomen. Zelfs ten opzichte van midden december 1986, toen de tarieven voor gas en elektriciteit aanzienlijk hoger lagen, zijn de prijzen gestegen. Vergeleken met dezelfde periode vorig jaar was het prijsindexcijfer in oktober 0,1% hoger.

Beurswaarde-index

Vanaf eind 1982 heeft de 'beurswaarde-index algemeen' voortdurend zeer forse stijgingen te zien gegeven. Het jaargemiddelde over 1982 was nog 104 (1970=100), daarna nam het indexcijfer per jaar met ongeveer 50%-punten toe. In de loop van dit jaar steeg de index in hoog tempo verder. In augustus werd de hoogste waarde bereikt (346). Grafiek 3 geeft het verloop van de index in de maand oktober en in de eerste weken van november van dag tot dag weer. Na 16 oktober viel het indexcijfer snel terug. Ten opzichte van de eerste helft van oktober deed zich in de laatste twee weken van deze maand een koersval van 20% voor. In de eerste tien dagen van november zette de dalende tendens zich voort. Het meest recente minimum is van 10 november.

Geld en krediet

Het verstrekt consumptief krediet gaf een voortzetting van de stijgende tendens van de laatste twee jaar te zien. De groeicijfers ten opzichte van de overeenkomstige maanden van vorig jaar waren in juli en augustus 11% respectievelijk 12%. Nadat in het eerste kwartaal van 1987 een hoog groeicijfer werd geregistreerd (18%) viel dit in het tweede kwartaal enigszins terug (8%). Het jaargemiddelde van 1986 lag 12% boven dat van 1985.

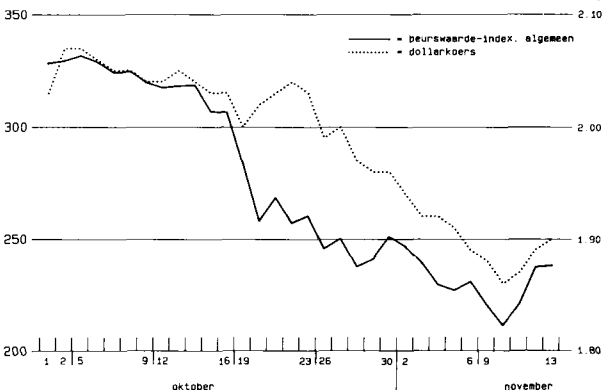
Het officieel wisseldisconto werd door De Nederlandsche Bank op 4 november met een ¼%-punt naar beneden bijgesteld en gebracht op 4,25%. Vanaf maart 1986 is dit percentage 4,5% geweest.

Het rendement op staatsobligaties, indicator voor de ontwikkeling van de rente op lange termijn, gaf een opmerkelijk verloop te zien. Nadat in mei de laagste gemiddelde maandstand van dit jaar was gemeten (6,1%), liep de rente in september op naar een maandgemiddelde van 6,7%. Grafiek 4 geeft de ontwikkeling in oktober en in de eerste weken van november weer. Tot 19 oktober liep de rente snel op. Op deze dag werd de hoogste stand van dit jaar gemeten (7,4%). In hoog tempo daalde de rente daarna met meer dan 1%-punt. Op 10 november werd het meest recente minimum geregistreerd (6,3%). De rente-daling die in oktober inzette wordt ook weerspiegeld in de rente percentages van de staatsleningen van 7 oktober (7%) en 11 november (6%⁰).

Mutaties hebben betrekking op de overeenkomstige periode van het voorgaande jaar, tenzij anders vermeld.
Verbeterde cijfers worden niet als zodanig gekenmerkt.

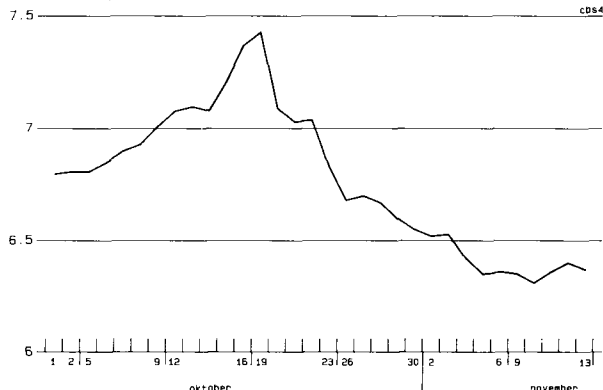
Beurswaarde-index, algemeen

Indexcijfers 1970 = 100

Rendement op staatsobligaties

In procenten (dagcijfers)

Tabel 1. Kerngegevens recente ontwikkelingen in Nederland

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor, tenzij anders aangegeven

	1980/84 gemidd.	1985	1986	1987				1987				Trend ²⁾
				4 ^e kw.	1 ^e kw.	2 ^e kw.	3 ^e kw.	juli	aug.	sept.	okt.	
VOLUMEGEGEVENS												
<i>Productie in de nijverheid</i>												
Nijverheid (excl. bouwnijverheid)	0	4	0	0	2	0	-1	2	0	-4		I
Delfstoffenwinning	-4	9	-6	-8	8	-7	-11	-2	-1	-24		-I
Industrie	2	2	1	1	-1	2	1	3	-1	0		I
Voedings- en genotmiddelenindustrie	2	2	2	2	-1	2						I
Textiel-, kleding- en lederindustrie	-2	2	-1	-2	-4	0		11	-15			I
Papier- en grafische industrie	0	2	4	2	-1	5		6	4			I+
Chemische industrie	7	1	-1	5	6	13	8	6	13			I++
Rubber- en kunststofverw. industrie	8	6	7	9	3	7						I++
Hout- en bouwmaterialenindustrie	-4	1	5	3	2	5						I+
Basismetalaanindustrie	2	-2	-4	-3	-3	7	8	5	8	11		I
Elektrotechnische industrie	4	4	2	5	2	-2	0	1	0	0		I
Rest metaal- en overige industrie	0	4	0	-5	-5	-4						-I
Openbare nutsbedrijven	1	4	5	6	7	1						I+
Bouwnijverheid: begonnen woningen	0	-10	15	34	-3	-8		-6	-13			I+
<i>Buitenlandse handel (goederen)</i>												
Invoer, totaal	1	7	4	7	7	2	7	7	5	10		I++
Grondstoffen en halffabrikaten	1	4	3	3	8	1	7	8	3	9		I+
Consumptiegoederen	-1	4	9	12	11	8	15	13	14	17		I++
Investeringsgoederen	4	13	13	33	6	2	1	-2	1	5		I++
Algemene goederen	-2	22	-9	-14	-7	-1	8	6	9	9		-I
Uitvoer, totaal	3	5	4	5	4	2	3	1	5	3		I+
Onbewerkte agrarische producten	5	6	5	9	6	4	11	7	14	11		I++
Delfstoffen	-8	9	-15	-17	4	-18	-19	-11	1	-34		-I
Fabrikaten	4	4	5	7	5	2	3	1	4	4		I+
<i>Consumptieve bestedingen van gezinnen</i>												
Binnenlandse consumptie, totaal	0	2	3	2	3	2	1	4	0	1		I+
Voedings- en genotmiddelen	1	1	1	1	2	3	1	6	-4	2		I+
Duurzame consumptiegoederen	-3	3	6	5	4	4	1	8	-1	-4		I++
Textiel, kleding, schoeisel e.d.	-4	2	5	3	-1	4		11	3			I+
Huish. artikelen en woninginrichting	-4	2	5	6	7	8		10	6			I++
Transportmiddelen	0	8	11	8	6	0		5	-9			I+
Rest duurzame consumptiegoederen	-4	2	5	7	4	3		5	0			I+
Overige goederen en diensten	1	2	2	1	3	2	2	2	1	2		I
Huur, verwarming, verlichting en water	2	4	2	-2	4	2		3	2			I
Rest overige goederen en diensten	0	1	3	2	2	1		1	1			I
<i>Investerings in vaste activa</i>												
Bruto investeringen, totaal	-2	5	7	10	8	4						I++
Bedrijven	-2	8	10	13	9	4						I++
Nijverheid	-1	20	12	12								I++
Exploitatie van woningen	-3	-3	5	5								I++
Overige bedrijven	-1	8	12	20								I++
Overheid	-2	-8	-9	-9	5	2						-I
<i>Kwartaalrekeningen</i>												
Bruto Binnenlands Produkt	0,6	2,4	2,3	2,3	2,2	0,6						I+
Bruto Nationaal Produkt	0,6	2,9	1,7	2,8	2,9	0,6						I+
Bruto Nationaal Inkomen	0,9	2,7	3,3	0,8	-0,7	-0,9						I
PRIJZEN												
Producentenprijzen landbouw, tot. afzet	4	-2	-7	-9	-5	-2						-I
Producentenprijzen industrie, tot. afzet	4,9	1,0	-12,0	-12,3	-7,1	-2,5		1,2	0,8			-I
Producentenprijzen industrie, verbruik	6,5	0,3	-21,7	-21,5	-13,1	-4,2		0,8	0,8			-I
Ruilvoet, unit value (goederen)	1	1	2	-4	-5	-5	-3	-4	-4	0		-I
Invoerprijzen, unit value	6	1	-17	-17	-13	-6	-2	-3	0	-3		-I
Uitvoerprijzen, unit value	7	2	-16	-20	-18	-11	-5	-7	-4	-4		-I
Prijzen gezinsconsumptie (werknemers)	4,7	2,3	0,2	-0,2	-1,2	-1,0	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	I
Regelingslonen particulier bedrijf	3,7	1,3	1,4	1,1	0,8	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2		I
Regelingslonen overheid	-0,6	-1,0	0,6	1,8	1,2	1,2	1,4	1,2	1,2	1,6		I
Regelingslonen trendvolgers	1,4	-0,1	0,1	0,2	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5		I
Dollarkoers, contante notering	13	4	-26	-22	-22	-20	-12	-14	-10	-11	-10	-I
OVERIGE INDICATOREN												
Consumentenvertrouwen ¹⁾ (in %)		-4	9	4	8	-1	-3	-6	-5	1	-6	
Beurswaarde-index, algemeen	18	26	15	13	6	9	16	19	18	12	4	I++
Uitgesproken faillissementen	5	-14	-17	-11	-6	-23	-13	-3	-26	-10	-20	-I
<i>Conjunctuurtest industrie</i>												
Bezettingsgraad (in %)		85	84	84	84	84	84	84	84	84		I
Orderpositie (1984=100)		105	108	105	103	102	103	104	103	102		-I
Beoordeling orderontvangsten ¹⁾ (in %)		-9	-13	-16	-14	-16	-16	-13	-20	-16		
Beoordeling voorr. eindprodukten ¹⁾ (in %)		4	6	5	5	4	3	2	3	3		
<i>Arbeidsmarkt</i>												
Werkzame personen in de industrie	-3	2	1	1	1	1						I
<i>Geld en krediet</i>												
Spaartegoeden	6	5	3	5	5	5		4	4			I+
Verstrekt consumptief krediet	-4	6	12	13	18	8		11	12			I++
Binnenlandse liquiditeitsmassa	8	8	6	6	4	3		5	4			I+
Geldhoeveelheid	6	7	8	8	7	7		7	7			I++
Secundaire liquiditeiten	11	10	4	4	0	-1		2	-1			I
Officieel wisseldisconto (in %)	6,9	5,3	4,6	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	-I
Daggeldmarktrente (in %)	8,1	6,3	5,8	5,7	5,6	5,2	5,0	5,2	4,8	4,9	5,3	-I
Rendement op staatsobligaties (in %)	9,6	7,3	6,3	6,2	6,1	6,1	6,5	6,3	6,5	6,7	6,9	-I

¹⁾ Saldo van positieve en negatieve antwoorden in procenten van het totaal.

²⁾ Trend: procentuele jaarmutatie van het meest recente voortschrijdend 12-maands (4-kwartaals) gemiddelde.

--I: kleiner dan -5%; -I: tussen -2% en -5%; I: tussen -2% en 2%; I+: tussen 2% en 5%; I++: groter dan 5%.

Tabel 2. Recente ontwikkelingen in het buitenland

	1980/84	1985	1986	1986	1987	1987				Trend ²⁾		
	gemidd.			4 ^e kw.	1 ^e kw.	2 ^e kw.	3 ^e kw.	juli	aug.		sept.	okt.
Productie nijverheid, excl. bouwnijv. (volume)												
	% mutatie t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor											
Bondsrepubliek Duitsland	0	6	2	1	0	-1		-3	3			I
België	0	2	2	-2	-2	5						I
Frankrijk	0	1	1	0	1	2		1	3			I
Verenigd Koninkrijk	1	5	1	2	3	2		4	4			I+
Italië	-1	1	3	4	1	4		2	0			I+
Verenigde Staten	3	2	1	1	2	3		4	5			I+
Japan	4	4	0	-1	1	1		4				I
Europese Gemeenschap	0	3	2	1	1	1		1	3			I
Buitenland (gewogen) ¹⁾	0	4	2	1	0	2						I
Nederland	0	4	0	0	2	0	-1	2	0	-4		I
Bruto investeringen in vaste activa (volume)												
Bondsrepubliek Duitsland	-2	0	3	4	1	-1						I+
Frankrijk	-2	1	3	3	2							I+
Italië	-1	3	1	1	0							I
Verenigd Koninkrijk	2	2	1	2	-2							I
Verenigde Staten	4	5	2	0	-2	-1						I
Japan	2	6	7	6	8							I++
Europese Gemeenschap	-1	2	4	4	3							I+
Nederland	-2	5	7	10	8	4						I++

Bron voor gegevens buitenland: Eurostat.

¹⁾ Het gemiddelde van de 6 belangrijkste exportlanden, gewogen met hun aandeel in de Nederlandse export in 1985.

²⁾ Trend: procentuele jaarmutatie van het meest recente voortschrijdend 12-maands (4-kwartaals) gemiddelde.

---I: kleiner dan -5%; -I: tussen -2% en -5%; I: tussen -2% en 2%; I+: tussen 2% en 5%; I++: groter dan 5%.

Focus: Nationale economie in eerste halfjaar 1987

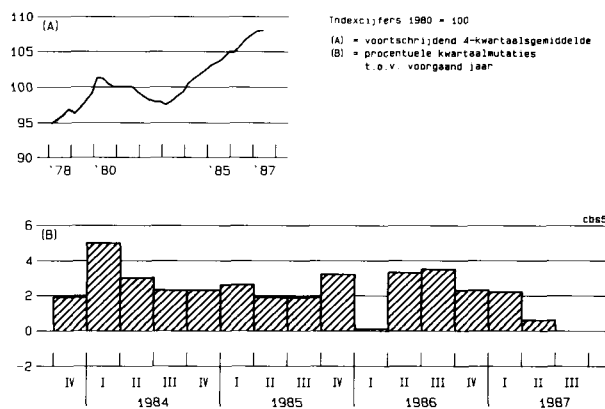
Volgens de jongste cijfers uit de kwartaalrekeningen bedroeg de economische groei (gemeten aan de volumegroei van het bruto binnenlands produkt) in het eerste halfjaar van 1987 1,4% ten opzichte van het eerste halfjaar van 1986. Deze groei was kleiner dan die voor het jaar 1986 als geheel (2,3% t.o.v. 1985). Vergeleken met de overeenkomstige kwartalen van 1986 lieten het eerste en tweede kwartaal van dit jaar toenames zien van respectievelijk 2,2% en 0,6%. Bij de interpretatie van deze kwartaalcijfers is het goed te bedenken dat het BBP in het eerste kwartaal van 1986 relatief laag en het tweede kwartaal van dat jaar relatief hoog was. De toename van het bruto binnenlands produkt in het eerste halfjaar van 1987 kwam tot stand door produktstijgingen in vrijwel alle bedrijfstakken. Een groei hoger dan het gemiddelde werd geregistreerd bij de delfstoffenwinning, de openbare nutsbedrijven, de bouwnijverheid en het verkeer en vervoer.

Samen met een groei van het volume van de invoer van goederen en diensten van 5,6% resulteerden deze ontwikkelingen in een groei van de totale bestedingen van 2,8%.

Hierbij werd de hoogste groei gemeten bij de investeringen in vaste activa door bedrijven: 6,0% ten opzichte van het eerste halfjaar van 1986. De consumptie door gezinnen nam in volume met 2,3% toe en de uitvoer van goederen en diensten met 3,5%. De overheidsconsumptie lag in het eerste halfjaar op vrijwel hetzelfde niveau als in de overeenkomstige periode van 1986.

Van onze belangrijkste handelspartner de Bondsrepubliek Duitsland (BRD) zijn ook de cijfers van het eerste halfjaar van de Nationale rekeningen beschikbaar. Een vergelijking met Nederland toont een vrijwel gelijke volumegroei van het BBP. De groei van de totale consumptie (gezinnen en overheid) is in Nederland geringer dan in de BRD, het accres van de totale investeringen (bedrijven en overheid) in vaste activa daarentegen hoger. De grote voorraadmutatie in de BRD is opmerkelijk. In Nederland was de voorraadmutatie vrijwel even groot als in het eerste halfjaar van 1986. De invoer nam in beide landen sterker toe dan de uitvoer. Het verschil in groeipercentages tussen in- en uitvoer was in de BRD echter groter dan in Nederland.

Bruto Binnenlands Produkt (volume)

Volume-ontwikkelingen

